

Малиновська Н.В.

аспірант кафедри

міжнародної інформації

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Особливості прогностичних методів у дослідженні міжнародних відносин

Особливе місце в базі методологічних досліджень варто відвести прогнозуванню, позаяк особливістю і одним з головних завдань аналізу міжнародних відносин є прогноз міждержавних політичних подій, ситуацій, відносин та прийняття відповідних рішень.

У політичній науці основними об'єктами прогнозування є політична система і політичний процес, а також їхні окремі компоненти і суб'єкти. Відповідно до цього, політичний прогноз – це вірогідне, науково обґрунтоване судження про можливі стани політичних систем, процесів і суб'єктів у майбутньому, тенденції їх розвитку [1, с. 23].

З метою створення нової науки, на кшталт «філософії майбутнього» у 1943 році німецький соціолог О. Флехтгайм увів термін футурологія в науковий обіг. Вчений розглядав футурологію як науку, вільну від будь-яких ідеологічних і соціально-утопічних доктрин, як галузь суспільствознавства, завданням якої є розробка концепцій майбутнього людства, перспектив розвитку соціальних процесів. Особливістю футурологічних концепцій, починаючи з 1960-х, стало ототожнення футурології з науковим прогнозуванням і оформлення її як спеціального наукового напрямку в працях «Комісії 2000 року» при Американській академії мистецтв і наук під головуванням Д.Белла, а також у доповідях Римського клубу. Таке зближення, з точки зору соціологічних наук, закономірне, позаяк «між ними не існує жорсткого розмежування, і загальні спостереження, які стосуються футурології, підходять для прогнозування». Останнім часом поняття «футурологія» частіше за все вживається як образний синонім прогностики і прогнозування, що позначає всю сукупність літератури про майбутнє [2, с. 51-52].

До проблематики політичного прогнозування майбутнього належать як глобальні питання, що охоплюють великі регіони й людство в цілому, так і локальні, але не менш складні проблеми в різноманітних сферах людської діяльності [3, с. 13]. Вітчизняний науковець І. Муковський визначає геополітичне прогнозування як процес розробки наукового обґрунтованого судження на засадах геополітики про можливі варіанти розвитку політичних подій міжнародного життя в майбутньому, альтернативні шляхи і терміни

їхнього здійснення, а також визначення конкретних рекомендацій для практичної діяльності в умовах взаємодії суб'єктів міжнародних відносин. Прогнозування зміни геополітичних відносин базується на аналізі тенденцій їх розвитку [8, с. 126]. Процес творення теорій, оновлення їхнього методологічного арсеналу належить розглядати у широкому контексті, що відповідає реаліям політичної глобалізації, а відтак зумовлює спрямованість, діапазон та характер політичного мислення. Попри глобалізаційні тенденції у сучасному політичному мисленні, що знаходять прояв у концентруванні зусиль науковців на спільних тематичних блоках, існують стильові відмінності, зумовлені національною традицією і ментальністю вчених. У добу глобалізації ці риси зазнають нівелювання, але зберігають притаманність у роботі політологів [7, с. 38]

Крім того, сьогодні актуальною є теза про вихід геоекономічного простору на панівні позиції в стратегічній ієрархії, що складається з трьох головних просторів: геополітичного, геоекономічного і геостратегічного (воєнно-стратегічного). Саме тут визріває нова роль зовнішньої політики та компонентів військової політики, місце останньої в стратегічному балансі сил та інтересів, які все більше від геополітичних переходять до геоекономічних. Разом з тим, міжнародні відносини держав індустріальної цивілізації і сьогодні продовжують ґрунтуватися на геополітичній парадигмі, яка передбачає захист національних інтересів, що розглядається як недопущення іноземного втручання у внутрішні справи, забезпечення непорушності національних політичних та економічних кордонів [8, с. 127].

Розглядаючи глобальне моделювання, як достатньо ефективний інструмент дослідження, науковець Д. Гвішіані звертає увагу на необхідність розуміння його границь і обмежень. Одні з найбільших труднощів, які виникають при глобальному моделюванні витікають з високого рівня дезагрегації моделі. Великий об'єм інформації і велика кількість параметрів при глобальному моделюванні призводять до створення такої міри важкості моделі, що виникає ризик перейти так званий «інтерпретаційний поріг», тобто втратити здатність реально сприймати і оцінювати ці результати. І, навпаки, надмірно агреговані показники і моделі, на них побудовані, можуть привести до «проекції в майбутнє сьогоднішнього дня», його тенденцій, структур, взаємозв'язків і уявлень. При короткострокових і середньострокових прогнозах така проекція може бути виправдана, але для довготривалих прогнозів це може призвести до спотворення майбутнього і до заперечення, небачення можливих якісних змін в майбутньому порівняно із сьогоднішнім днем [4, с. 124-125].

Існує велика кількість як загальних, так і вузькоорієнтованих методів соціального прогнозування. Австрійський футуролог Еріх Янч нараховує до 200 методів, попри те, що

цей перелік не вважається вичерпним [3, с. 33]. Їх можна поділити на три основні групи: методи екстраполяції, експертні оцінки і моделювання.

Методи екстраполяції – це сукупність пізнавальних прийомів і засобів наукового передбачення, яке базується на відносній стабільності тенденцій розвитку в минулому, теперішньому і майбутньому.

Експертні оцінки – це сукупність методів прогнозування, що базуються на систематизованих опитуваннях висококваліфікованих спеціалістів в галузі дослідження суспільних процесів і подальшій обробці отриманих результатів. Їх використовують в супертривалому і невизначено-далекому прогнозуванні, коли інші методи не можуть дати переконливі результати.

Моделювання – це спрощене математичне уявлення про певний суспільний процес. [5].

Підхід до розробки прогнозу – це не елемент передбачення, а різноманітний тип методики, який визначається особливостями об'єктів прогнозування [5, с. 139]. Вирішальну роль у забезпеченні результату політичного прогнозування відіграє оптимізація добору методів, які становлять арсенал цього наукового напрямку. Основне завдання дослідника полягає в тому, щоб визначити можливу сферу використання кожного методу і вибрати найефективніший у кожному конкретному випадку, оскільки вибір певного методу прогнозування політичних процесів залежить від мети, термінів і часу, відведеного на розроблення прогнозів [3, с. 33].

Відтак, можна виділити такі підходи до прогнозування майбутнього:

- Аналітико-якісний підхід до майбутнього пов'язаний з неформалізованим якісним аналізом результатів і факторів розвитку, орієнтований перш за все на експертні оцінки конкретними людьми з їх певним життєвим і професійним досвідом.

- Аналітико-емпіричний підхід заключається в аналізі статистичних даних, фактів, емпірично спостережуваних параметрів об'єкта прогноза.

- Ресурсний підхід полягає в оцінці можливостей розвитку об'єкта прогнозу на основі аналізу умов його реального функціонування.

- Програмно-цільовий підхід – це оцінка перспектив розвитку об'єкта прогнозу, виходячи із соціально заданих потреб і програмних цілей.

- Системно-кібернетичний підхід заключається у вивченні об'єкта прогнозу як складної відкритої і самокеруючої системи, яка має «входи» і «виходи».

- Генетичний підхід базується на аналізі постійних і змінних параметрів росту об'єкта прогнозу.

- Нормативний підхід полягає в дослідженні об'єкта прогнозу з позиції його заданих норм росту, без врахування ресурсних чи інших обмежень [5, с. 139].

Одночасно існує небезпека захоплення прогнозами. Російський вчений В. Косолапов звертає увагу на небезпеку переродження футурології у «футурократію», можливість, використовуючи витончену техніку, формування «футурологічної свідомості», нав'язування людству ідей заздалегідь запланованого майбутнього [6, с. 18]. Іншою небезпекою політичного прогнозування є втрата розуміння похибки дослідження. Жодна майбутня стадія політичного процесу – наступ тих чи інших подій, ситуацій – не може бути передбачена з вірогідністю, що дорівнює одиниці. Завжди існує спектр альтернативних майбутніх станів політичного об'єкта, які можуть бути актуалізовані з певною мірою вірогідності. Ціллю політичного прогнозування зовсім не є точне передбачення наступу конкретних подій, більше того постановка такого роду утопічної цілі свідчить про нерозуміння аналітиком фундаментальних характеристик політичної реальності [1, с. 25].

Таким чином, необхідно пам'ятати про відповідальність та важливість збереження цінності науки. Від раціонального підходу дослідника залежить вибір методів, так як їхня велика сукупність може негативно відобразитися на результатах. Досліднику також варто взяти до уваги, що не кожне дослідження приречене на науковість та визнання, не кожен прогноз повинен втілюватися. Неправильне використання методології спотворює науку та підриває до неї суспільну довіру.

Список літератури:

1. Ахременко А. С. Политический анализ и прогнозирование : учеб. пособие / А. С. Ахременко. – М. : Гардарики, 2006. – 333 с.
2. Горбатенко В. П. Еволюція футуроорієнтованого потенціалу суспільно-політичної думки / В. П. Горбатенко // Політичний менеджмент. – К. : 2004. – №4. – С. 47-56
3. Горбатенко В. П., Бутовська І. О. Політичне прогнозування : Навч. посібник / В. П. Горбатенко. – К. : МАУП, 2005. – 152 с.
4. Гришин А. В. Никольський Н. М. Системный анализ и диалог с ЭВМ в исследовании международных отношений. Некоторые вопросы теории и опыта / А. В. Гришин. – М. : Междунар. отношения, 1982. – 320 с.
5. Косолапов В. В. Методология социального прогнозирования / В. В. Косолапов. – К. : Вища школа, 1981. – 311 с.
6. Косолапов В. В., Гончаренко А.Н. XXI век в зеркале футурологи / В. В. Косолапов. – М. : Мысль, 1987. – 238 с.
7. Култаєва М. Німецька політична думка у пошуках методологічного оновлення / М. Култаєва // Філософська думка. – К. : НАН України, 2008. – №5. – С. 30-51

8. Муковський І.Т. Інформаційно-аналітична діяльність у міжнародних відносинах: Навч. посіб. / І. Т. Муковський, А. Г. Міщенко, М. М. Шевченко. – К.: Кондор, 2012. – 224 с.